

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Dębogóra (fragmenty)

Dom Mikołajewskich wybudowany w latach trzydziestych XX wieku, stan w 2014 r.

Nazwa Dębogóra ma pochodzenie topograficzne i wzięła się od góry porośniętej lasem z przewagą dębów. W tym jednak przypadku wieś nie leży na górze, lecz u jej stóp, a właściwie u stóp morenowego pagórka porośniętego lasem. W dokumentach odnotowana po raz pierwszy w 1335 r. jako *Dambagora*, w 1479 r. zapisana była jako *Dąmbno Gora*, w 1501 ponownie jako *Dambagora*. Występuje też w przeszłości nazwa *Dębogóra*, ale już od XVI w. (1580 r.) w dokumentach utrwaliła się forma *Dębogóra*. ...

Dębogóra, pierwotnie wieś książęca, stała się własnością klasztoru w Owińskach dzięki nadaniu jej przez księcia Przemysła I panującego w Wielkopolsce do 1257 r. Do wsi obok ziemi uprawnej należało także jezioro bez nazwy oraz bagna położone w pobliżu: Chechol i Kobyle Błoto. ...

Istniejącą wcześniej wieś, cysterki lokowały od nowa w 1335 r. według prawa niemieckiego, sprzedając sołectwo dwóm braciom: Siostrzkowi i Piotrowi – synom Raclawa Noska. W dokumencie lokacyjnym zapisano, że sołtysi otrzymają wolne 4 łany oraz karczmę i jatki: piekarską, rzeźniczą i szewską; łąkę na 8 wozów siana, prawo połowu ryb...

Natomiast mieszkańcy wsi, otrzymali zwolnienie z podatku królewskiego na 3 lata,

a na 6 lat z czynszu dla klasztoru. ...

Znane jest imię tylko jednego, piętnastowiecznego sołtysa Dębogóry, a był nim Mikołaj zapisany pod datą 1410 r. Natomiast imiona jego następców urzędujących aż do XIX wieku nie zostały utrwalone (lub jeszcze nie odszukane). ...

Wieś należała do parafii Wierzenia razem z Barcinkiem, Kobylnicą, Zakrzewem, Skorzęcinem i Wierzonką i płaciła proboszczowi meszne t.j. mszowe, które było podatkiem w postaci gotówki lub ziarna płacone księdzu za odprawianie mszy. Nie odnotowano tu istnienia folwarku...

Przed uwłaszczeniem chłopów, obok pewnej ilości chałupników i komorników, w Dębogórze mieszkało dwunastu gospodarzy. Siedmiu z nich trzymało gospodarstwa nadane im wcześniej według prawa emfiteutycznego. Oznaczało ono, że chłopci dzierżawili cudzy grunt z prawem korzystania z niego, z prawem wznoszenia budynków, itp., ale bez prawa własności gruntu ... Gospodarzami emfiteutycznymi byli:

- wcześniej Szymon Goderski, a podczas przeprowadzania regulacji i separacji Jakub Mikołajewski i Maciej Okupnik;

- wcześniej Feliks Kosmowski, a pod

„Złote wesele” Mikołaja i Magdaleny Mikołajewskich, około 1946 r. (album rodzinny Rybarczyków, fotograf nieznan)

Z okazji jubileuszu 380-lecia Swarzędza na łamach miesięcznika „Prosto z Ratusza” zamieściliśmy cykl artykułów o historii ziemi swarzędzkiej. Ich autorem jest znawca naszej historii, pan Antoni Kobza. Artykuły o dziejach poszczególnych miejscowości są fragmentami obszernego opracowania pt. *„Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice do historii powiatu poznańskiego”* (kto chciałby kupić tę książkę – prosimy o kontakt z redakcją „Prosto z Ratusza”, prześlemy informację Autorowi).

Dotychczas przedstawiliśmy historię następujących miejscowości: Bogucin, Garby, Gortatowo, Gruszczyn, Janikowo, Jasin, Karłowice, Katarzynki, Kobylnica, Kruszewnia, Łowęcin, Mechowo, Paczkowo, Puszczykowo-Zaborze, Rabowice, Sarbinowo, Sokolniki Gwiazdowskie, Wierzenia, Wierzonka i Zalasewo.

Kontynuujemy ten cykl tego. Niektóre, przedstawiane w nim wsie znajdujące się, co prawda, poza granicami gminy Swarzędz, ale w swej historii posiadały ze Swarzędzem różnorodne powiązania gospodarcze, kulturalne, społeczne i administracyjne. Stąd wliczane są do tak zwanej ziemi swarzędzkiej.

Przedstawiliśmy już Barcinek, teraz pora na Dębogórę...

czas przeprowadzania uwłaszczenia jego syn Antoni Kosmowski;

- spadkobiercy Gottfrieda Kelma tj. wdowa Anna Zuzanna z d. Jeske i małoletnie dzieci: Jan Bogumił, Jan Samuel i August pod opieką prawnego opiekuna Szymona Ratajczaka;

- Wojciech Bochyński;
- Mikołaj Mikołajewski; ...

Następnie, gospodarze emfiteutyczni otrzymali na własność całe uprawiane do tej pory grunty, a zaciężni 2/3 trzymanej ziemi. Pozostałą część (1/3) otrzymał właściciel wsi. Umowa regulacyjna przewidywała, że:

1. Jakub Mikołajewski i Maciej Okupnik następcy Szymona Goderskiego otrzymają 185 mórg 159 pr. kw. (ok. 47 ha);

2. Antoni Kosmowski – 126 m. 18 pr. kw. (ok. 32 ha);

3. spadkobiercy Gottfrieda Kelma – 113 m. 64 pr. kw. (ok. 28 ha);...

Dla sołtysa również wydzielono w użytkowanie 4 morgi 148 pr. kw. (ok. 1 ha) i obciążono go obowiązkiem założenia na 30 pr. kw. szkółki drzew do obsadzania dróg we wsi. ...

W trakcie regulacji i separacji miały miejsce nieporozumienia i zatargi o granice posiadłości pomiędzy gospodarzami oraz między dworem a niektórymi gospodarzami. ...

Na podstawie podpisanych umów i protokółów można stwierdzić, że uwłaszczenie w Dębogórze dokonano się w czasie: od złożenia wniosku przez włościan w 1824 r. do marca 1849 r. ...

Gospodarze po pewnym czasie niezależni się od dominium w Wierzonce wykupując obowiązujący czynsz i Dębogórę przestano zaliczać do majątku Wierzonka.¹

W 1885 r. ... Domów było 17, a wszystkich mieszkańców 139, w tym katolików 114, a ewangelików 25. Ewangelicy należeli do zboru w Swarzędzu, a katolicy do parafii w Kicinie.

Niewiele wiadomości o ówczesnych mieszkańcach Dębogóry przetrwało do dzisiaj. Gospodarstwa zmieniały właścicieli, a niektórzy mieli problemy finansowe i ich majątki licytowano na przymusowych sprzedażach. Już w 1850 r. subhastacja dotknęła Jakuba Mikołajewskiego i jego żonę Mariannę z Gorczyków (po pierwszym mężu Goderskiej). Subhastowaną nieruchomość wyceniono na kwotę 1752 tal. 27 sgr. 6 fen. ...

W grudniu 1912 r. ukazało się ogłoszenie w prasie codziennej dotyczące sprzedaży gospodarstwa należącego do rybaka Wawrzyna i Józefy (z domu Wachowiak) Aniołów w Dębogórze. ...

W lipcu 1909 r. Dębogóra pojawiła się

Dom Rybarczyków z 1946 r., stan w 2014 r. (fot. Antoni Kobza)

na szpaltach gazet wielkopolskich z powodu domniemyanych planów sprzedaży miejscowego, dużego gospodarstwa rolnego pruskiej komisji kolonizacyjnej lub v. Treskowowi, właścicielowi pobliskiej majątności w Wierzonce. Prasa alarmowała, że swój majątek chcą sprzedać zamożni gospodarze Mikołajewscy, którzy planowali odkupić od Florentyny Andrzejewskiej folwark w Garbach. W stosunkowo obszernym artykule korespondent gazety podpisujący się pseudonimem „Dąb”, pomylił Dębogórę z Kicinem i z nostalgią przypominał czytelnikom, że Dębogóra była wsią słynącą z zamożności. Niestety, cyt.: „Lud bez oświaty, puszczonej bez opieki bardzo szybko popadł w ręce lichwiarzy żydowskich... i po jakimś czasie poszedł z torbami, niszczał. Z tego pogromu dotychczas wyszły zwycięsko dwie familie...” – koniec cytatu. W rzeczywistości, ta smutna sytuacja dotyczyła Kicina, a nie Dębogóry. ...

Podczas I wojny światowej do niemieckiego wojska zmobilizowano 14 mężczyzn. Byli to: Gąska Mikołaj, Hoffka Jakub, Hoffka Wincenty, Jankowski Franciszek, Kosmowski Józef, Kosmowski Stanisław, Kosmowski Wincenty, Mikołajewski Teofil, Skąpski Michał, ...

W zwycięskim powstaniu wielkopolskim 1918-1919 r. uczestniczył Franciszek Beger (1894 -?) urodzony w Dębogórze.²...

W wyniku wyborów w styczniu 1922 r. Wincenty Gołaski został reprezentantem Sejmiku Powiatowego Powiatu Wschodnio-Poznańskiego. Wybrano go także do pełnienia funkcji kasjera szkoły w Wierzonce, do której uczęszczały dzieci z Dębogóry. ...

W odrodzonej Polsce także miały miejsce we wsi wydarzenia odnotowane przez prasę. Na przykład w 1925 r. głośny był we wsi konflikt między dwoma młodymi

mężczyznami o dziewczynę. Rywalizacja zakończyła się krwawą bójką, w której zginął jeden z uczestników - Antoni Zawadzki. Jego przeciwnik dobrowolnie oddał się w ręce policji. ...

Po klęsce Polski w kampanii wrześniowej 1939 r. okupanci zmienili nazwę Dębogóry na Eichenhöhe. Gospodarzom odebrano majątki, niektórych wypędzono, a innych pozostawiono we wsi i zatrudniano jako robotników rolnych, zdarzało się, że w ich własnych gospodarstwach. ...

Jan Mikołajewski, syn Mikołaja i Marii (z d. Kubiak), podporucznik Wojska Polskiego dostał się do niewoli radzieckiej w 1939 r. Zginął w 1940 r. zamordowany w siedzibie NKWD w Charkowie i został pochowany w zbiorowej mogile w Piatichatkach. ...

W 1941 r. Niemcy wysadzili w powietrze Figurę Matki Bożej z Dzieciątkiem. Grupa Polaków: Sz wajkowski, Krobski i Kaźmierczak, przy udziale Niemca Betkiera ukryła figurę...

W 1952 r. figura wróciła na swoje miejsce, a na cokole widnieją dwie daty: 1923 i 1952.

Po wojnie wróciła także stara nazwa wsi – Dębogóra. ...

Antoni Kobza

¹ Współcześni potomkowie dziedziców majątności Wierzonka stwierdzają wręcz, że Dębogóra nigdy nie należała do Tresków (List Rüdigeria v. Treskow z 2.01.2014 r. do autora). Jednak umowa regulacyjno separacyjna wyraźnie wymienia v. Treskova jako właściciela Dębogóry w latach przeprowadzania uwłaszczenia.

² Wyd. zbior., *Udział mieszkańców Swarzędza i okolic w powstaniu wielkopolskim 1918-1919*, Swarzędz 2015, s. 21 (w opracowaniu widnieje nazwisko Beger).